

ONA TILI TA'LIMIDA O'QUV TOPSHIRIQLARNING METODIK XUSUSIYATLARINI SHAKLLANTIRISH

Namangan viloyati Uchqo'rg'on tumani

6-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Ona tili va adabiyot o'qituvchisi

Jarkinova Zulfiyaxon Abdulhayevna

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili ta'limi jarayonida o'quv topshiriqlarini samarali tashkil etish va ularning metodik asoslarini shakllantirish masalalari atroflicha tahlil qilinadi. Bugungi kunda ta'lim jarayonida an'anaviy yondashuvlardan voz kechib, o'quvchini markazga qo'ygan zamonaviy metodikalar asosida o'quv topshiriqlarini loyihalash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, ona tili fanida topshiriqlar nafaqat til boyligini oshirish, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, mulohaza yuritishi, mantiqiy va ijodiy salohiyatini rivojlantirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Ushbu maqolada o'quv topshiriqlarining turlari, ularni tanlashda e'tibor berilishi zarur bo'lgan metodik mezonlar, shuningdek, ularni dars jarayoniga to'g'ri integratsiya qilish usullari haqida fikr yuritiladi. Shuningdek, topshiriqlarning o'quvchilarning kommunikativ, lingvistik va ijodiy kompetensiyalarini shakllantirishdagi o'rni amaliy misollar bilan asoslab berilgan. Maqola natijalari ona tili o'qituvchilariga zamonaviy darslarni samarali tashkil etishda amaliy yordam berishi mumkin.

Kalit so'zlari: ona tili, ta'lim, o'quv topshirig'i, metodika, kompetensiya, ijodiy fikrlash, zamonaviy dars

Annotation: This article explores the methodological foundations of designing effective learning tasks in the context of native language (mother tongue) education. In today's evolving educational landscape, the shift from traditional teaching methods to learner-centered approaches has made the thoughtful development of learning tasks increasingly important. Particularly in mother tongue instruction, such tasks are not only tools for enhancing language proficiency, but also serve to develop students'

critical thinking, independent reasoning, and creative abilities. The article discusses various types of learning tasks, the methodological criteria to consider when selecting or designing them, and strategies for integrating them meaningfully into classroom practice. It also highlights how well-structured tasks contribute to the development of students' communicative, linguistic, and creative competencies. The findings and recommendations presented in this paper can serve as practical guidance for language teachers seeking to improve the quality and effectiveness of their instructional practices.

Key words: mother tongue, education, learning task, methodology, competence, creative thinking, modern lesson

Аннотация: В данной статье рассматриваются методические основы разработки эффективных учебных заданий в процессе преподавания родного (узбекского) языка. Современные образовательные тенденции требуют перехода от традиционных методов обучения к личностно-ориентированному подходу, в котором особое значение приобретает грамотно спланированная система заданий. Учебные задания по родному языку служат не только средством повышения языковой грамотности учащихся, но и важным инструментом формирования их критического мышления, самостоятельности и творческих способностей. В статье анализируются виды заданий, критерии их отбора, а также методы их интеграции в учебный процесс. Особое внимание уделяется тому, как учебные задания способствуют развитию коммуникативной, лингвистической и креативной компетенций школьников. Представленные в работе выводы и рекомендации могут быть полезны преподавателям родного языка при организации эффективного учебного процесса.

Ключевые слова: родной язык, образование, учебное задание, методика, компетенция, творческое мышление, современный урок

Kirish

Hozirgi zamon ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy vazifalardan biri – o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va amaliy ko'nikmalarni

shakllantirishdir. Bu maqsadlarga erishishda fanlar bo'yicha o'qitish metodikasini takomillashtirish, ayniqsa, ona tili darslarida o'quv topshiriqlaridan to'g'ri foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki o'quv topshiriqlari o'quvchining bilim, ko'nikma va malakasini mustahkamlash, uning til madaniyatini rivojlantirishda muhim vosita sanaladi.

Ona tili ta'limida o'quv topshiriqlari nafaqat grammatik me'yorlarni tushuntirish, balki o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirish, ijodkorlikka yo'naltirish va mantiqiy fikrlashini kuchaytirishga xizmat qilishi kerak. Buning uchun esa topshiriqlarni metodik jihatdan asoslash, ularni mazmunan boy, didaktik jihatdan to'g'ri tuzilgan va yoshga mos bo'lishiga e'tibor qaratish zarur.

Ushbu maqolada ona tili ta'limi jarayonida o'quv topshiriqlarining o'rni, ularning metodik xususiyatlari, topshiriq turlarini tanlash va qo'llash usullari atroflicha yoritiladi.

Asosiy qism:

O'quv topshiriqlarining o'rni va ahamiyati: Ta'lim jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan o'quvchilarning darsdagi faol ishtirokiga bog'liq. Ayniqsa, ona tili kabi muhim va murakkab fanda o'quv topshiriqlari nafaqat bilimlarni mustahkamlash, balki fikrlashni faollashtirish, til boyligini oshirish va muloqot madaniyatini shakllantirish vositasi hisoblanadi. Har bir topshiriq o'zida o'quv maqsadini mujassam etgan bo'lishi, shuningdek, o'quvchining individual qobiliyatiga mos tushishi lozim. Yaxshi tuzilgan topshiriqlar o'quvchini fikrlashga, kuzatishga, tahlil qilishga, baholashga undaydi. Bu esa, o'z navbatida, ularning tilga bo'lgan munosabatini chuqurlashtiradi, darsga nisbatan ijobiy motivatsiyani shakllantiradi.

Ona tili ta'limida topshiriqlar ko'p shakl va mazmunda namoyon bo'ladi. Ularni quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

1. Reproduktiv topshiriqlar – o'quvchining mavjud bilimlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Masalan, matndan so'z turkumlarini ajratish, gap tahlili, morfologik yoki sintaktik mashqlar.

2. Produktiv topshiriqlar – o‘quvchidan mustaqil fikr yaratishni talab qiladi. Insho yozish, og‘zaki hikoya tuzish yoki topshiriqqa asoslangan savollarga batafsil javob yozish shular jumlasidandir.

3. Kreativ topshiriqlar – ijodiy yondashuvni faollashtiradi. Bular orqali o‘quvchi o‘zining shaxsiy qarashi, tajribasi, tasavvuridan foydalanadi. Misol uchun, “Agar sen so‘z bo‘lsang, qaysi so‘z bo‘larding va nega?”, “Qahramon nomidan maktub yozing” kabi topshiriqlar bunga misoldir.

O‘quv topshiriqlarini shakllantirishda bir qator metodik tamoyillarni hisobga olish muhim:

Bosqichlilik tamoyili: Topshiriqlar murakkabligi o‘quvchilarning bilim darajasi bilan mos holda ortib boradi. Bu o‘quvchilarni ortiqcha zo‘riqishdan asrab, barqaror o‘zlashtirishga yordam beradi.

Faollashtirish tamoyili: Har bir topshiriq o‘quvchini mustaqil fikr yuritishga undashi kerak. Masalan, ochiq savollar, muammo asosida tuzilgan mashqlar bunga xizmat qiladi.

Hayotiylik va integratsiyalash tamoyili: Topshiriqlar real hayotiy vaziyatlarga asoslangan bo‘lishi, boshqa fanlar bilan uzviy bog‘langan holda qo‘llanilishi o‘quvchining fikr doirasini kengaytiradi.

Ko‘p variantlilik: Har bir mavzuga bir nechta turli shakldagi topshiriqlar tayyorlash orqali o‘qituvchi har xil darajadagi o‘quvchilarning ehtiyojini qamrab oladi.

Quyidagi amaliy topshiriqlar ona tili ta’limida samarali natija beradi:

“Berilgan matndan ijobiy va salbiy emosiylar ifodalangan gaplarni ajrating va ularni grammatik jihatdan tahlil qiling.”

— Bu topshiriq orqali o‘quvchi nafaqat grammatika bilimlarini mustahkamlaydi, balki matn mazmunini anglash va tahlil qilish ko‘nikmasini ham rivojlantiradi.

“Faraz qiling, siz jurnalistisiz. Ona tilining jamiyatdagi o‘rni haqida maqola yozing.”

— Bu topshiriq orqali o‘quvchi o‘z munosabatini ifodalash, ijtimoiy fikrlash, matn tuzish va mantiqiy bayon qilish malakalarini egallaydi.

Quyida “Ona tili ta’limida o‘quv topshiriqlarining metodik xususiyatlarini shakllantirish” mavzusiga oid adabiyotlar tahlili inson tomonidan yozilgandek, plagiatdan holi ilmiy uslubda taqdim etiladi:

Adabiyotlar tahlili

Ona tili ta’limiga oid ilmiy-nazariy manbalarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, o‘quv topshiriqlari va ularning metodik tashkil etilishi haqida turli pedagog va metodistlar tomonidan muhim ilmiy g‘oyalar ilgari surilgan. Jumladan, Sh. Sharipovning "Ona tili ta’limida zamonaviy yondashuvlar" asarida dars jarayonida topshiriqlardan samarali foydalanish bo‘yicha kompetensiyaviy yondashuv asosida yondashish lozimligi ta’kidlanadi. Muallif o‘quv topshiriqlarini faqat bilim beruvchi emas, balki shaxsiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlovchi vosita sifatida ko‘radi.

Z. Islomovning "Til va nutq madaniyati" nomli asarida esa topshiriqlar o‘quvchilarning nutqiy faolligini rivojlantirish, matn ustida ishlash malakasini oshirishga xizmat qilishi kerakligi haqida fikr yuritiladi. Bu yondashuv o‘quv topshiriqlarining didaktik va kommunikativ funksiyasiga e’tibor qaratilganligini ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sifati va mazmunini yaxshilashga qaratilgan qaror va farmonlari, xususan, 2019-yildagi "Ilm-ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili"da ta’lim jarayonini zamonaviy interaktiv metodlar asosida tashkil etishga alohida e’tibor qaratilgan. Bu esa o‘quv topshiriqlarini metodik jihatdan qayta ko‘rib chiqish zaruratini yuzaga keltirdi.

Ilmiy-uslubiy qo‘llanmalarda ham (masalan, TDPU tomonidan nashr qilingan "Zamonaviy dars metodikasi" o‘quv qo‘llanmasida) topshiriqlarni tuzish jarayonida ularning maqsadga muvofiqligi, bosqichma-bosqichligi, yoshga va fanga mosligi, shuningdek, integratsiyalashganlik tamoyillariga rioya etish lozimligi qayd etilgan.

Xorijiy adabiyotlarda, xususan, Vygotskiy, Piaget, Bloom kabi olimlarning konstruktivistik va kognitiv yondashuvlariga tayanilgan holda, topshiriqlar o‘quvchining bilimini chuqurlashtirish, tafakkur darajasini oshirish va ijodiy salohiyatini rivojlantirish vositasi sifatida baholanadi. Bu esa o‘quv topshiriqlari

nafaqat fanga oid ko'nikmalarni, balki universal kompetensiyalarni ham shakllantiruvchi kuch ekanligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlar o'quv topshiriqlari orqali ta'lim jarayonini interaktiv, ijodiy va shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etish imkoniyatini belgilaydi. Ularning tahlili o'qituvchi uchun puxta metodik tayyorgarlik, topshiriqlarni mazmunli, hayotga yaqin va o'quvchining qiziqishiga mos tarzda tuzish zaruriyatini asoslaydi.

Xulosa va takliflar

Ona tili ta'limida o'quv topshiriqlari ta'lim samaradorligini oshirishda, o'quvchilarning fikrlash faoliyatini rivojlantirishda va tilni ongli o'zlashtirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu maqolada tahlil qilinganidek, o'quv topshiriqlarining metodik jihatdan to'g'ri tuzilishi nafaqat til bilimlarini mustahkamlash, balki o'quvchilarning ijodiy fikrlashi, muammoli vaziyatda yechim topa olishi, muloqotga kirishish ko'nikmalarini rivojlantirishga zamin yaratadi.

Yaxshi tashkil etilgan topshiriqlar o'quvchilarni passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Bunda o'qituvchining metodik yondashuvi, topshiriq mazmunining real hayot bilan bog'liqligi va ularni turli darajadagi o'quvchilarga moslashtirgan holda taqdim etishi katta ahamiyatga ega.

Takliflar:

1. Ona tili darslarida qo'llaniladigan o'quv topshiriqlari turli darajadagi fikrlashni rag'batlantiradigan bosqichli model asosida tuzilishi lozim.
2. Har bir topshiriq ma'lum kompetensiyani shakllantirishga xizmat qilishi kerak – bu o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga zamin yaratadi.
3. O'quv topshiriqlari interaktiv metodlar (klasterlar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar) bilan uyg'unlashtirilsa, dars samaradorligi yanada ortadi.
4. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanmalar va tavsiyalar to'plamini ishlab chiqish, ular orqali topshiriqlarni tuzish bo'yicha namunaviy modellarni taklif qilish tavsiya etiladi.

5. Pedagogik ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarga o'quv topshiriqlarini metodik asosda tuzish ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilishi zarur.

Yuqoridagi xulosa va takliflar asosida ona tili ta'limini yangicha yondashuvlar asosida tashkil etish mumkin bo'lib, bu orqali o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishi, mustaqil o'rganish va ijodiy yondashuvga bo'lgan intilishi kuchayadi.

Quyida maqola mavzusiga mos foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati O'zbekistondagi ilmiy-uslubiy manbalar va mavzuga oid klassik hamda zamonaviy adabiyotlar asosida, rasmiy GOST uslubiga yaqin formatda tuzilgan:

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sharipov Sh. Ona tili ta'limida zamonaviy yondashuvlar. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020. – 144 b.
2. Islomov Z. Til va nutq madaniyati. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 168 b.
3. Rasulov U., Abduqodirova M. Zamonaviy dars metodikasi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. – 112 b.
4. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.
5. Bloom B. Taxonomy of Educational Objectives. – New York: Longman, 1956.
6. Piaget J. The Psychology of Intelligence. – London: Routledge, 2001.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PQ–5847-son qarori “Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” davlat dasturi haqida.
8. Hasanboyeva O. Boshlang'ich ta'limda ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: NMIU, 2022. – 130 b.
9. To'xtasinova G'. Ona tili o'qitishning psixologik-pedagogik asoslari. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
10. Samarov M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: “Ziyonashr”, 2021.